

KĘDZIERZYN-KOŹŁE

Ryszard Pacult

KĘDZIERZYN-KOŹLE

KRAJOWA AGENCJA WYDAWNICZA

Redaktor
BORYS MALICKI

Redaktor techniczny
JERZY JAMBOR

Grafika
STEFAN WĄTROBA

Opracowanie mapy
MARIAN MACIUKIEWICZ

Zdjęcia
ZDZISŁAW TACZALSKI

N. 4

Barki na Kanale Gliwickim w jego części przebiegającej przez Kędzierzyn-Koźle

Kryta pływalnia z basenem, sauną i działem fizykoterapii

Międzynarodowe zawody na torze kartingowym w dzielnicy Koźle

KRAJOWA AGENCJA WYDAWNICZA
RSW „PRASA-KSIĄŻKA-RUCH”
KATOWICE 1981

Druk: RSW „P-K-R” Ktw., zam. 544-16/81 — 10 000+100 I-7

KĘDZIERZYN-KOŹLE

Czym jest Kędzierzyn-Koźle? Łatwiej powiedzieć czym niegdyś były poszczególne części składowe dzisiejszej aglomeracji. A więc Koźle, Stawiećce, Kędzierzyn i Kłodnica. Jako spójny organizm miejski istnieje bowiem Kędzierzyn-Koźle dopiero od 1975 roku. I od mieszkańców miasta zależy jego przyszłość i dalszy rozwój, a także wpisanie się na trwałe do annałów historii naszej Ojczyzny.

Początki Koźla przypadają na czasy walk pierwszych Piastów z najazdami Niemców i Czechów w obronie integralności terytorialnej państwa polskiego. Miasto powstało na skrzyżowaniu dróg handlowych, łączących zachodnie tereny Śląska z południową Polską oraz tereny nadbałtyckie z obszarami południowej Europy. [Jako gród leżący na skrzyżowaniu ważnych szlaków handlowych, a zarazem posiadających bardzo korzystne położenie strategiczne, Koźle stało się częstym obiektem ataków wojsk czeskich. Tak było w 1108 roku, kiedy to rycerze Bolesława Krzywoustego bronili się tu przed atakami Morawian.]

[W późniejszych latach, mimo kilkakrotnego zniszczenia grodu przez pożary, Koźle stało się ważnym ośrodkiem gospodarczym i politycznym.] [Pctwierdzeniem tego jest fakt utworzenia tutaj około 1170 roku kasztelanii, a następnie nadanie osadzie praw miejskich, co nastąpiło prawdopodobnie w 1281 roku.]

Nieco później niż Koźle ukształtował się drugi ośrodek osadniczy dzisiejszego Kędzierzyna-Koźla. Były to Stawiećce. Najdawniejsze zapiski odnoszące się do tej miejscowości pochodzą z XIII wieku. W latach 1246—1260 miejscowość posiadała prawa miejskie nadane jej, a następnie odebrane, przez księcia Władysława Opolczyka. Stawiećce w drugiej połowie XIII wieku stanowiły lokalny ośrodek władzy książęcej, bowiem tutaj kilkakrotnie książęta piastowscy wystawiali ważne dokumenty. Tutaj też, w początkach XIV wieku, znajdowała się mennica książęca.

W XIII wieku odnotowano także w dokumentach istnienie Kłodnicy i Kędzierzyna. Miejscowości te jednak aż do XIX wieku nie zapisały się niczym istotnym w dziejach najbliższej okolicy.

[W latach 1281—1355 obszar dzisiejszego Kędzierzyna-Koźła wszedł w skład księstwa kozielsko-bytomskiego. Księstwo to od 1289 roku stało się lennem króla czeskiego.] Rozpoczął się w ten sposób kilkunastowieczny okres pozostawiania miasta poza granicami państwa polskiego.] Przerwanie związków politycznych z państwem polskim nie oznaczało jednoczesnego przerwania więzi gospodarczej i kulturalnej z pozostałymi ziemiami polskimi, bowiem więzi te, zwłaszcza kulturalne, nadal były silne. Stopniowo jednak ujawniały się negatywne skutki pozostawiania poza granicami Polski. Wyraźnie dały się one zauważyć w XV wieku. Sytuacja na lepsze zmieniła się dopiero w wieku XVI, a zwłaszcza w początkach XVII wieku. W okresie tym szczególnie dobrze rozwinęło się Koźle, które stało się ośrodkiem życia gospodarczego całej okolicy.] Po-myślny rozwój wszystkich miejscowości, wchodzących dziś w skład Kędzierzyna-Koźła, zahamowany został w okresie wojny trzydziestoletniej (1618—1648). Wtedy to walczące ze sobą wojska spustoszyły całą okolicę. W zupełną ruinę popadło Koźle, zdobyte i spalone w 1642 roku przez oddziały szwedzkie. Niekorzystnej sytuacji nie poprawiło także panowanie królów polskich Władysława IV i Jana Kazimierza, którzy tereny te w latach 1645—1666 utrzymali w zastaw od cesarza niemieckiego.]

Straty poniesione podczas wojny trzydziestoletniej z trudem były likwidowane przez mieszkańców. Właściwie dopiero w początkach XVIII wieku poszczególne miejscowości zdołały odbudować swoją gospodarkę. Miasto Koźle nie wróciło jednak do okresu swej świetności z pierwszych lat XVII wieku. Po kolejnym pożarze w 1739 roku, Koźle zostało ograniczone w swym rozwoju w wyniku przekształcenia miasta w austriacką twierdzę drugiej rangi. Odtąd dalszy rozwój tej miejscowości był uzależniony od jej wojskowego charakteru.]

Odmienne natomiast przebiegał rozwój Sławęcic i okolicy. W XVIII wieku powstały tu wytwórnie czarnej i białej blachy, manufaktury luster, szkła, noży, potem piec hutniczy i manufaktura drutu. W sławęcickich lasach rozbudowano smolarnie i dymarki.

W historii tej ziemi nie brak również pikanterii; przypuszcza się na przykład, że faworyta króla Augusta II, nosząca od 1706 roku tytuł „hrabiny na Koźlu”, hrabina Cosel — przebywała podczas swojego burzliwego życia również w Sławęcicach jako małżonka właściciela tych włości.

[W grudniu 1740 roku wojska pruskie niespodziewanie napadły na Śląsk należący wówczas do wielonarodowościowej monarchii austriackiej. Rozpoczęły się wojny, w wyniku których tereny te przeszły pod panowanie pruskie. Podczas wojen śląskich całkowitemu zniszczeniu uległo Koźle (w latach 1744—45). Pozostałe miejscowości, wchodzące w skład dzisiejszego Kędzierzyna-Koźła, nie poniosły większych strat, mimo, że na obszarze tym toczyły się bezpośrednie walki.]

Po zdobyciu Koźła Prusacy przystąpili do przebudowy i rozbudowy twierdzy kozielskiej. W sierpniu 1743 roku mianowano tu stałego komendanta, co przyczyniło się do znacznego ograniczenia uprawnień władz miejskich. Budowa i rozbudowa twierdzy kozielskiej niekorzystnie wpłynęły na sytuację miasta. W rezultacie obecności kilkutysięcznego garnizonu wojskowego stopniowo następował upadek rzemiosła, tracącego zbył na niektóre wyroby oraz ulegającego konkurencji rzemieślników wojskowych.

Zastój gospodarczy Koźła zbiegł się w czasie z rozwojem produkcji przemysłowej w Sławięcicach i okolicy. Wpłynęło to korzystnie na zaludnienie tych miejscowości. W 1783 roku Sławięcice liczyły już 384 mieszkańców, a Blachownia Śląska 396. W tym samym czasie Kędzierzyn posiadał 166 osób, a Koźle (w 1787 roku) 1710 mieszkańców cywilnych i 1300 osób wojskowych.

U schyłku XVIII wieku Sławięcice z racji swego rozwoju ekonomicznego, a także wspaniałego pałacu i parku, były uważane za jedną z „najznakomitszych miejscowości” Górnego Śląska. Korzystne położenie tej miejscowości poprawiło się jeszcze bardziej po zbudowaniu Kanału Kłodnickiego. Powstał on w latach 1792—1812 i połączył Koźle poprzez Blachownię i Sławięcice z Gliwicami.

Początek XIX wieku przyniósł Koźlu kolejne zniszczenia. W wyniku oblężenia w czasie wojny francusko-pruskiej, co miało miejsce od 23 stycznia do 9 lipca 1807 roku, miasto poniosło znaczne straty w ludności i zabudowaniach miejskich. Twierdza kozielska przetrwała jednak oblężenie.

Kłęski poniesione przez Prusy w wojnie z Francją przyspieszyły okres reform w państwie pruskim. W ich rezultacie wszystkie miejscowości, wchodzące obecnie w skład Kędzierzyna-Koźła, uwolniły się od pańszczyzny. Jedną z pierwszych wsi, która przestała odrabiać pańszczyznę, była Kłodnica. Dla upamiętnienia tego faktu ludność wzniosła tu w 1814 roku przydrożną kapliczkę. W pozostałych miejscowościach proces uwalniania się od zależności feudalnej był dłuższy i niekiedy całkowicie zakończył się dopiero w drugiej połowie XIX wieku.

Oprócz reform włościańskich przeprowadzono wtedy w państwie pruskim również reformę administracyjną. W jej rezultacie Koźle, podobnie jak i inne miasta, uzyskało w 1808 roku prawo powoływania 24-osobowej rady miejskiej z burmistrzem na czele. Kilka lat później dokonano także zmian podziału administracyjnego Śląska. Wynikiem tego było znaczne powiększenie obszaru powiatu kozielskiego, m. in. poprzez przyłączenie dóbr sławięcickich.

Pod koniec XVIII wieku Koźle stało się siedzibą sądu noszącego nazwę Inkwizytoriat Stanowy, obejmującego swym zasięgiem 12 powiatów. Sąd ten przeprowadzał śledztwo w sprawach zagrożonych karą więzienia, twierdzy lub karą śmierci. W 1849 roku został utworzony w Koźlu sąd powia-

towy. Posiadał on prawa sędzenia mieszkańców miasta i 176 okolicznych wiosek.

Ożywienie gospodarcze, charakterystyczne dla okolic Koźła w drugiej połowie XVIII wieku i w pierwszej XIX wieku, nie wpłynęło w większym stopniu na sytuację samego miasta, które w początkach XIX wieku właściwie nie rozwijało się. Powodem tego było istnienie twierdzy kozielskiej. Nawet budowa Kanału Kłodnickiego nie przyczyniła się do rozwoju tej miejscowości, mimo, że stwarzała ku temu dogodne warunki.

Kozielska twierdza niekorzystnie wpłynęła także na pozycję Koźła w komunikacji kolejowej. Budowane linie kolejowe ominęły miasto. Skorzystał na tym Kędzierzyn, gdzie powstała stacja kolejowa. Ponieważ miejscowość ta była mało znaczącą wioską, oficjalna nazwa stacji brzmiała początkowo „Koźle”. Pierwsza linia kolejowa, przebiegająca od Opola poprzez Kędzierzyn i Stawięcice do Gliwic, uruchomiona została w 1845 roku. Wkrótce potem powstały następne, a w 1876 roku, Kędzierzyn uzyskał połączenie poprzez Koźle z Nysą.

W przeciwieństwie do Koźła, dobrze rozwijały się w pierwszej połowie XIX wieku Stawięcice. Niektóre tutejsze wyroby cieszyły się dużym uznaniem wśród odbiorców. Przejawem tego było wyróżnienie w 1844 roku wyrobów stawięckiego wielkiego pieca złotym medalem na berlińskiej wystawie przemysłowej. Były to już jednak ostatnie lata pomyślności gospodarczej Stawięcic i Blachowni Śląskiej. W miejscowościach tych istniał bowiem przemysł stary, bazujący na przestarzałej technice. Nie wytrzymał on konkurencji przemysłu wykorzystującego energię mechaniczną i wytapiającego (w przypadku hut) rudy kopalne zamiast, jak to było w Stawięcicach i w Blachowni Śląskiej, darniowych. Likwidacja przemysłu Blachowni Śląskiej i Stawięcic nastąpiła w stosunkowo krótkim czasie, bowiem w 1884 roku wstrzymano prace w ostatnich czynnych jeszcze zakładach. Wpłynęło to niekorzystnie na warunki życia ludności Stawięcic, Blachowni Śląskiej, Lenartowic i Cisowej.

Pod koniec XIX wieku wytworzyły się sprzyjające warunki do rozwoju Koźła, bowiem w 1873 roku nastąpiła likwidacja twierdzy kozielskiej. Zburzenie wałów obronnych i części fortyfikacji umożliwiło dalszy przestrzenny rozwój miasta.

Kilkanaście lat po likwidacji twierdzy przystąpiono w Koźlu do budowy śródlądowego portu. Powstał on w latach 1891—1908 i stał się największym portem śródlądowym na Odrze. Dzięki niemu ożywiła się żegluga odrzańska, a Koźle uzyskało szanse dalszego rozwoju. Przejawiało się to w budowie, w latach 1891—1899, fabryki papieru i celulozy, a następnie kilku innych mniejszych zakładów.

Rozwój przemysłu na przedmieściach Koźła korzystnie wpłynął na rozbudowę miasta, a także przyspieszył urbanizację pobliskiej Kłodnicy, której mieszkańcy podejmowali pracę w

przemysłe kozielskim. Roźrastał się także Kędzierzyn, stając się węzłowym punktem kolejowym, posiadającym połączenie z Opolem, Nysą, Raciborzem, Gliwicami i Strzelcami Opolskimi. Przyczyniło się to do wyodrębnienia Kędzierzyna i Pogorzela z obwodu administracyjnego sławieckiego i utworzenia odrębnego obwodu w Kędzierzynie.

Mimo, że rozwój przemysłu i handlu w znacznym stopniu zwiększył możliwości zatrudnienia na obszarze dzisiejszego miasta, to jednak nie wszyscy jego mieszkańcy mogli tutaj znaleźć pracę. Stąd też pod koniec XIX i w początkach XX wieku obserwuje się nasilenie emigracji zarobkowej. Jednocześnie na teren Koźła napływa ludność niemiecka, znajdująca zatrudnienie w urzędach i administracji zakładów przemysłowych. Ludność ta, mająca przewagę liczebną w samym Koźlu, w skali całego dzisiejszego miasta posiadała zdecydowaną mniejszość. Usiłowania władz niemieckich, zmierzające do intensyfikacji germanizacji ludności polskiej, nie dawały pożądaných efektów.

Pod koniec XIX wieku nastąpiło wyraźne ożywienie narodowej działalności ludności polskiej. Polacy organizowali się w związki i stowarzyszenia o charakterze kulturalnym i gospodarczym. Między innymi w sierpniu 1904 roku powstało w Koźlu Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół”. Celem jego było popularyzowanie gimnastyki, upowszechnianie polskiej literatury oraz utożsamianie społeczeństwa z przeszłością historyczną Polski. Rok wcześniej, tj. w 1903 roku, została w Koźlu utworzona polska spółdzielnia kredytowa — Bank Ludowy. Instytucja ta, oprócz celów gospodarczych, zakładała rozbudowanie i umacnianie świadomości narodowej wśród ludności polskiej. W początkach XX wieku powstały także liczne kółka oświatowe i zespoły śpiewacze. Szczególna aktywizacja Polaków ujawniła się po I wojnie światowej, kiedy to klęska cesarskich Niemiec wielokrotnie nadzieje ludności na przyłączenie obszaru dzisiejszego Kędzierzyna-Koźła do Polski. Wówczas w Sławiećicach utworzono Towarzystwo Śpiewacze „Wanda”, założono kółko teatralne oraz organizację młodzieżową „Sokół”. Podjęto także przygotowania do ewentualnego wystąpienia zbrojnego przeciwko Niemcom. Doszło do niego podczas III powstania śląskiego. Miejscowości wchodzące dzisiaj w skład Kędzierzyna-Koźła, a leżące po prawej stronie Odry, odegrały w nim doniosłą rolę. Już 3 maja 1921 roku we wczesnych godzinach rannych powstańcy opanowali przejściowo Kędzierzyn, 4 maja zdobyli Sławiećice, a w następnych dniach tereny po Odrę. 9 maja został ponownie opanowany Kędzierzyn, a 10 maja Przystań Kozielska. W wyzwolonych miejscowościach powołano polskie zarządy gminne. Po zdobyciu Sławiećic, w pałacu książąt Hohenlohe ulokował się sztab I dywizji wojsk powstańczych pod dowództwem Ludygi-Laskowskiego. Tu też przybył Wojciech Korfanty, aby zapoznać się z sytuacją na froncie.

W początkach czerwca Niemcy, po skoncentrowaniu swych sił, przystąpili do ataku na pozycje zajmowane przez Polaków. Wobec znacznej przewagi wroga powstańcy opuścili 4 czerwca Kędzierzyn i Sławęcice. Wkrótce potem na całym froncie działań powstańczych nastąpiło zawieszenie broni. W październiku 1921 roku Rada Ambasadorów mocarstw zachodnich podjęła decyzję o podziale Śląska. Tereny dzisiejszego Kędzierzyna-Koźła pozostały po stronie niemieckiej.

Okres międzywojenny, pod względem gospodarczym, był niekorzystny dla Koźła i jego najbliższych okolic. Przy braku poważniejszych inwestycji przemysłowych występowało znaczne bezrobocie i spowodowana tym emigracja zarobkowa. Dopiero w ostatnich latach przed II wojną światową nastąpiło pewne ożywienie gospodarcze, związane z budową Kanału Gliwickiego (1934—1938) i kombinatu paliw syntetycznych, zlokalizowanego w rejonie Kędzierzyna i Blachowni Śląskiej.

Lata międzywojenne, mimo bardzo niesprzyjających warunków, cechowała aktywna działalność kulturalna i polityczna ludności polskiej. Polskie życie narodowe odrodziło się po krótkim okresie zastoju spowodowanego popowstaniowym terrorem. W lutym 1924 roku utworzono w Koźlu sekretariat powiatowy Związku Polaków w Niemczech. Wkrótce potem powstał oddział powiatowy Związku Młodzieży Polskiej na Śląsku Opolskim. Rozwinęło się także harcerstwo.

Z organizacji gospodarczych, zrzeszających ludność polską, główną rolę odgrywały: kontynuujący swą dotychczasową działalność Bank Ludowy, Spółdzielnia Zaopatrzenia i Zbytu „Rolnik” oraz Związek Kótek Rolniczych Górnego Śląska.

Pod koniec lat trzydziestych, na skutek brutalnego terroru hitlerowskiego, działalność organizacji polskich uległa ograniczeniom, a w chwili wybuchu wojny w ogóle zanikła. Również w latach trzydziestych władze niemieckie przystąpiły do nasilenia germanizacji polskich nazw miejscowości. W ramach tej akcji zmieniono wtedy nazwy Sławęcic i Kędzierzyna.

II wojna światowa tragicznie zapisała się w dziejach dzisiejszego Kędzierzyna-Koźła. Władze niemieckie zlokalizowały na obszarze Sławęcic i Blachowni Śląskiej obozy pracy i obozy jenieckie. Zgromadzeni tu więźniowie, przedstawiciele wielu narodowości, masowo ginęli z powodu nieludzkich warunków bytowania i katorżniczej pracy.

Miejscowości, sąsiadujące z zakładami przemysłowymi, narażone były także na dotkliwe naloty lotnictwa alianckiego. Dały się one odczuć szczególnie pod koniec 1944 roku. Duże straty poniosły wówczas Sławęcice, Blachownia Śląska, Kędzierzyn i Kłodnica.

Wyzwolenie Kędzierzyna-Koźła spod okupacji niemieckiej nastąpiło w pierwszych miesiącach 1945 roku. Sławęcice uzyskały wolność w dniach 23—24 stycznia, Kędzierzyn — 31 stycznia, Kłodnica — 17 marca, a Koźle — 18 marca.

Dnia 23 marca 1945 roku przybyła do Kędzierzyna grupa operacyjna w celu zorganizowania administracji państwowej i uruchomienia gospodarki. Przez miesiąc Kędzierzyn był siedzibą władz powiatowych, ponieważ Koźle, z racji bezpośredniej bliskości frontu, znajdowało się w administracji wojsk radzieckich. Dopiero 24 kwietnia 1945 roku polskie władze przejęły lewobrzeżną część ziemi kozielskiej wraz z Koźlem.

Władze administracyjne miejscowości, wchodzących dzisiaj w skład Kędzierzyna-Koźla, ukształtowały się pod koniec marca i w kwietniu 1945 roku. Wtedy też utworzone zostały komisarjaty i posterunki Milicji Obywatelskiej, a wkrótce potem miejscowe zarządy organizacji społecznych i partii politycznych.

Od pierwszych miesięcy po wyzwoleniu rozpoczęła się integracja różnych grup ludności polskiej, które zetknęły się ze sobą na terenie dzisiejszego miasta. Poza polską ludnością rodzimą, stanowiącą zdecydowaną większość zwłaszcza w Kłodnicy i Sławięcicach, przybyła tutaj ludność z centralnej Polski, przesiedleńcy zza Buga, a także reemigranci z zachodniej i południowej Europy. Poza Koźlem ludność ta osiedliła się głównie w Kędzierzynie. Byli to przeważnie repatrianci z Francji, Belgii, Niemiec, Luksemburga i Rumunii.

Mimo pewnych sprzeczności, jakie niekiedy ujawniały się w codziennych kontaktach między przedstawicielami różnych grup ludności, systematycznie postępowała konsolidacja społeczeństwa dzisiejszego Kędzierzyna-Koźla. Przyspieszały ją ważne dla mieszkańców wydarzenia, takie jak uruchomienie szkół, rozwój życia kulturalnego, organizacja życia gospodarczego, a następnie początek odbudowy przemysłu.

W pierwszych latach po wojnie nie przystąpiono do odbudowy zniszczonego przemysłu na terenie miasta. Nie było to realne, ponieważ możliwości inwestycyjne państwa były niewspółmiernie małe w porównaniu z olbrzymimi potrzebami zniszczonego kraju.

Dopiero w kwietniu 1948 roku Prezydium Rządu podjęło decyzję o budowie w Kędzierzynie fabryki nawozów azotowych. Dnia 15 stycznia 1954 roku Zakłady Azotowe rozpoczęły produkcję. W 1951 roku przystąpiono do odbudowy zakładów chemicznych w Blachowni Śląskiej. Wkrótce potem Blachownia rozpoczęła produkcję. W 1955 roku rozpoczęto budowę elektrowni w Blachowni Śląskiej. W marcu 1957 roku popłynął z niej pierwszy prąd. W 1958 roku usamodzielniał się Instytut Ciężkiej Syntezy Organicznej — ważna placówka naukowo-badawcza. W 1961 roku podjęto prace na terenach byłej fabryki celulozy i papieru, tworząc w ciągu kilku lat nowoczesny zakład przemysłowy. Zbudowano także w latach 1966—1971 nowoczesną stocznię rzeczną, wyspecjalizowaną w remontach środków transportu rzeczny.

Wymienione wyżej zakłady należą do najważniejszych jakie odbudowano po II wojnie światowej. Oprócz nich powstało

wiele mniejszych przedsiębiorstw, uzupełniających profil produkcyjny zakładów kluczowych.

Rozwój przemysłu przyspieszył urbanizację obszaru Kędzierzyna-Koźła. Skorzystał na tym głównie Kędzierzyn, który w ciągu trzydziestu powojennych lat przekształcił się z kilkutysięcznego osiedla w czterdziestotysięczne miasto. Efektem rozbudowy Kędzierzyna było uzyskanie w 1951 roku praw miejskich. W mieście tym powstały liczne placówki sportowe i wypoczynkowe, takie jak sztuczne lodowisko, hala widowiskowo-sportowa i kryta pływalnia. Usytuowano tu także kilka szkół średnich, przygotowujących fachowców do pracy w okolicznych zakładach.

Rozbudowa wszystkich miejscowości, tworzących dzisiaj miasto Kędzierzyn-Koźle, zbliżała je do siebie. Faktycznie miejscowości te, a zwłaszcza Koźle, Kłodnica i Kędzierzyn, tworzyły wspólną całość, wzajemnie się uzupełniającą. Rezultatem tego ciążenia ku sobie było uruchomienie w dniu 1 maja 1969 roku miejskiej komunikacji samochodowej, łączącej Koźle, Kłodnicę i Blachownię Śląską.

Wkrótce potem przeprowadzono pewne zmiany administracyjne, które zapoczątkowały powstanie w późniejszym okresie Kędzierzyna-Koźła.

Kędzierzyn-Koźle jest największym, pod względem obszaru, miastem w województwie opolskim. Jego powierzchnia wynosi 123,4 km kw., co stanowi 1,44 procent ogólnego obszaru województwa *). Długość miasta, w punktach najbardziej oddległych, wynosi w linii prostej 22,3 km, a szerokość 14,7 km. Miasto jest podzielone na dziesięć osiedli: Stare Miasto, Zachód, Rogi, Kłodnica, Pogorzelec, Śródmieście, Azoty, Blachownia, Cisowa i Sławięcice. Zabudowa miejska usytuowana jest wzdłuż dwóch szlaków drogowych: drogi nr 245, łączącej Nysę z Gliwicami, i drogi łączącej szlak nr 245 z trasą międzynarodową E-22.

Osiedla aglomeracji potoczne są między sobą 10 liniami komunikacji miejskiej. Poza tym przez miasto przebiegają trasy PKS. Zlokalizowano tu również kilka dużych baz transportowych.

*) Wszystkie dane odnoszą się do stanu z końca czerwca 1980 roku. Użytko je w Urzędzie Miejskim w Kędzierzynie-Koźlu.

-
1. Byli powstańcy śląscy wśród młodzieży w Szkole Podstawowej nr 9
 2. Legendarny Koziół, założyciel miasta. Obraz J. Szyllera ze zbiorów Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego w Kędzierzynie-Koźlu
 3. Zabytkowe podzamcze
 4. Fronton secesyjnej kamienicy
 5. Zabytkowa baszta — siedziba Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego
 6. Fragment Rynku w Starym Mieście

Kędzierzyn-Koźle jest ważnym węzłem kolejowym. Przez miasto przebiegają ruchliwe szlaki kolejowe: Katowice—Gliwice—Nysa—Kłodzko—Jelenia Góra oraz Katowice—Gliwice—Opole—Wrocław. Poza tym z miasta wychodzą linie kolejowe w kierunku Raciborza, Baborowa i Strzelec Opolskich.

Kędzierzyn-Koźle tworzy interesujący teren turystyczny. Wprawdzie na obszarze miasta nie zachowało się zbyt wiele zabytków historycznych, ale pozostałości twierdzy kozielskiej, port rzeczny, park w Stawiećicach stanowią dużą atrakcję dla przyjezdnych. Z zabytków architektonicznych, poza pozostałościami twierdzy kozielskiej, na uwagę zasługują: kozielski zespół zamkowy, kozielskie kościoły oraz pozostałości zespołu pałacowego w Stawiećicach.

Miasto Kędzierzyn-Koźle liczy 68 tysięcy mieszkańców. 34 tysiące spośród nich to kobiety. Jest to miasto ludzi młodych, bowiem 14 roku życia nie przekroczyło jeszcze 15 tysięcy mieszkańców, a dalsze 14 tysięcy nie osiągnęło 25 lat.

Kędzierzyn-Koźle jest obszarem o największej koncentracji przemysłu w województwie opolskim. Działa tutaj 15 zakładów przemysłowych. Wiodącą rolę w mieście odgrywa przemysł chemiczny. Skoncentrowany on jest w trzech dużych zakładach przemysłowych tj. Zakładach Azotowych „Kędzierzyn”, Zakładach Chemicznych „Blachownia” i Instytucie Ciężkiej Syntezy Organicznej.

Znaczna część produkcji przemysłowej kędzierzyńsko-kozielskich zakładów przeznaczona jest na eksport. Do liczących się odbiorców zagranicznych, poza krajami socjalistycznymi, należą: Kanada, Republika Federalna Niemiec, Holandia, Francja, Austria, Finlandia, Szwecja, Indie, Iran i Irak.

Poważną rolę w produkcji przemysłowej Kędzierzyna-Koźła posiada także spółdzielczość.

Wprawdzie o charakterze Kędzierzyna-Koźła decyduje przemysł, to jednak znaczną rolę odgrywa w nim także rolnictwo. Okoliczne tereny posiadają bowiem 12 342 ha powierzchni, z czego na użytki rolne przypada prawie 3000 ha, na lasy i grunty leśne 5597 ha.

Struktura wiekowa mieszkańców Kędzierzyna-Koźła w poważnym stopniu rzutuje na pozycję szkolnictwa w mieście. Kędzierzyn-Koźle jest bowiem po Opolu największym skupiskiem uczącej się młodzieży w województwie. Do szkół podstawowych uczęszcza prawie 9 tysięcy dzieci. Absolwenci szkół

7. Pomnik ku czci ofiar byłego hitlerowskiego obozu zagłady w Stawiećicach

8. Nowoczesnym blokom mieszkalnym towarzyszą tereny rekreacyjne

9. Cmentarz żołnierzy radzieckich poległych w walkach o wyzwolenie miasta

10. Stocznia Remontowa w Rogach

11. Ośrodek sportowo-wypoczynkowy w osiedlu „Leśna”

12. Kąpielisko w Kłodnicy

13. Państwowa Stadnina Ogierów w Kędzierzynie-Koźlu

podstawowych zdobywają wykształcenie ogólne lub zawodowe w 2 liceach ogólnokształcących, 7 technikach, 3 liceach zawodowych i 10 zasadniczych szkołach zawodowych. W Kędzierzynie-Koźlu działają również 3 policealne studia zawodowe oraz filia Politechniki Śląskiej w Gliwicach.

Ważną rolę w życiu miasta odgrywają placówki kulturalne. Wśród 4 domów kultury wiodącą rolę spełnia Zakładowy Dom Kultury Zakładów Azotowych „Chemik”. Działające w nim zespoły skupiają ponad 2 tysiące członków i legitymują się osiągnięciami znanymi w całym kraju.

Istotne miejsce w działalności kulturalnej miasta spełnia Miejska Biblioteka Publiczna wraz ze swymi 10 filiami i 12 punktami bibliotecznymi oraz liczne biblioteki zakładowe.

Działalność kulturalną tych placówek uzupełniają kina stałe. W mieście aktualnie jest ich 6.

W życiu kulturalnym miasta znaczną rolę odgrywa miejscowe towarzystwo regionalne, noszące nazwę: Towarzystwo Społeczno-Kulturalne.

Wiele uwagi przywiązuje się tu do spraw sportu. Do dyspozycji wszystkich instytucji, propagujących kulturę fizyczną, została oddana dobrze wyposażona baza. Stanowią ją liczne boiska, 4 baseny otwarte w tym 2 z podgrzewaną wodą, 21 sal gimnastycznych, sztuczne lodowisko, hala widowiskowo-sportowa, hala sportowa, kryta pływalnia i tor kartingowy.

Pozostałości twierdzy kozielskiej (Stare Miasto)

Początki twierdzy sięgają pierwszych lat XVIII wieku. Gruntowna przebudowa twierdzy nastąpiła po zajęciu miasta w 1741 roku przez wojska pruskie. Dalsza rozbudowa nastąpiła w latach 1750—1756, 1780—1783, 1805/1806—1829. Likwidacja twierdzy odbyła się w 1873 roku. Zachowały się fragmenty fortyfikacji lewobrzeżnych (obejmujących Stare Miasto) częściowo przekształcanych na przełomie XIX i XX wieku w park i ogrody. Wśród innych fragmentów twierdzy przetrwało m. in. pięć narożników wału głównego, hangarowe prochownie (murowane z cegły), przedstek wraz z fosą oraz Reduta Większycka.

Z fortyfikacji prawobrzeżnych zachowały się fragmenty: Reduty na Ostrówku (przyczółek mostowy) i Reduty Orlej, fortyfikacje „Na Wyspie” oraz Baszta Montalamberta (Fort Fryderyka) zlokalizowana przy ul. Portowej.

Ruiny zamku (Stare Miasto)

Z gotyckiego, przebudowanego w latach 1563—1584 zespołu, zachowały się resztki dwóch budynków gospodarczych oraz zarys zewnętrznych murów obwodowych, tworzących w północnym narożniku półkolistą basteję. W zachodniej części zwraca uwagę odbudowana w latach sześćdziesiątych XX wieku baszta — stanowiąca obecnie miejsce zbiorów Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego. Działanie zamkowe zamknięte jest od południa i południowego wschodu przedzamczem wzniesionym w latach 1563—1583, wielokrotnie przekształcanym m. in. w 1807 roku na szpital garnizonowy, a obecnie mieszczącym magazyny.

Kościół św. Zygmunta (Stare Miasto)

Wzmiankowany w 1295 roku, zbudowany został w XV wieku. Gotycki, z wieżą gotycko-renesansową, otynkowaną. W kaplicy N.P. Marii ołtarz z obrazem Matki Boskiej z Dzieciątkiem, zwanej „Kozielską” — z około 1420 roku.

Kościół Wniebowzięcia N.P. Marii (Stare Miasto)

Zbudowany w latach 1751—1753. Po 1810 roku zamieniony został na arsenał, a następnie magazyn. W 1929 roku odkupiony przez parafię katolicką. Odbudowany w 1930 i 1960 roku. Barokowy. Na sklepieniu nawy znajduje się dekoracja malarska z 1767 roku. Obrazy z drugiej połowy XVIII i początków XIX wieku. Obok kościoła — dawny klasztor franciszkanów z 1753 roku, wielokrotnie przerabiany.

Kościół św. Katarzyny (Sławice)

Wzmiankowany w 1287 roku. Obecny został zbudowany w latach 1864—1869. Jest murowany, neogotycki. Obrazy późno-barokowe z XVIII wieku.

Zespół pałacowy (Sławice)

Są to ruiny pałacu późnoklasycystycznego. Pawilon ogrodowy, barokowy z 1802 roku. Tzw. dom ogrodnika z około 1830 roku. Mauzoleum klasycystyczne z 1790 roku. Park założony w I połowie XIX wieku — drzewa-pomniki przyrody, głaz narzutowy.

Tereny byłego obozu zagłady (Sławice)

Plac apelowy, budynek krematorium i pomnik ofiar faszyzmu, wzniesiony w 1968 roku.

Cmentarz wojenny Armii Radzieckiej (Śródmieście)

Jest to największy cmentarz wojenny na Opolszczyźnie. Spoczywa na nim w 342 zbiorowych i 124 indywidualnych mogiłach 18 186 żołnierzy radzieckich.

Port rzeczny (Kłodnica)

Największy port śródlądowy na Odrze. Zbudowany został w latach 1891—1908 u ujścia Kanału Kłodnickiego do Odry. Port posiada połączenie poprzez Kanał Gliwicki (zbudowany w latach 1934—1938) z Górnośląskim Okręgiem Przemysłowym.

INFORMATOR

BIURA TURYSTYCZNE

- BOT WPTiW, ul. Piastowska 1, tel. 210-10 (Stare Miasto)
PBP „Orbis”, ul. Świerczewskiego 14, tel. 350-17, 343-56 (Śródmieście)
PTTK, Plac Wolności 3, tel. 345-14 (Śródmieście)
OST „Gromada”, ul. Anny 1, tel. 226-24, 218-85 (Stare Miasto)

NOCLEGI

- Dom Wycieczkowy, kat. III, ul. Piastowska 1, tel. 219-72 (Stare Miasto)
Schronisko PTSM, kat. II, ul. Skarbowa 4, czynne VII—VIII (Stare Miasto)

KASY WYMIANY DEWIZ

- NBP I Oddział, ul. Żeromskiego 5, tel. 213-94 (Stare Miasto)
NBP II Oddział, ul. Świerczewskiego 7, tel. 350-41 (Śródmieście)
PBP „Orbis”, ul. Świerczewskiego 14, tel. 350-56 (Śródmieście)
OST „Gromada”, ul. Anny 1, tel. 226-24, 218-85 (Stare Miasto)
Bank Polska Kasa Opieki SA, ul. Matejki 8, tel. 334-53 (Śródmieście)

RESTAURACJE

- „Dworcowa”, kat. II, ul. Dworcowa 1, tel. 353-35 (Śródmieście)
„Bajka”, kat. II, ul. Damrota 12, tel. 345-81 (Śródmieście)
„Kosmos”, kat. III, ul. Świerczewskiego 24, tel. 349-01 (Śródmieście)
„Pod Ratuszem”, kat. IV, Plac Wolności 3, tel. 349-83 (Śródmieście)
„Oaza”, kat. II, ul. Piastowska 7, tel. 229-10 (Stare Miasto)
„Ratuszowa”, kat. III, ul. Armii Czerwonej 2, tel. 218-30 (Stare Miasto)
„Stylowa”, kat. II, ul. Piastowska 39, tel. 217-31 (Stare Miasto)
„Kaskada”, kat. II, ul. P. Skargi 5, tel. 348-04 (Pogorzelec)
„Ekspres”, kat. III, ul. M. Reja 1, tel. 353-54 (Pogorzelec)
„Śląska”, kat. III, ul. Szopena 13, tel. 325-25 (Pogorzelec)

„Portowa”, kat. III, ul. Pocztowa 3, tel. 226-30 (Kłodnica)
„Kłodniczanka”, kat. III, ul. Kłodnicka 8, tel. 212-36 (Kłodnica)
„Lech”, kat. III, ul. Wyzwolenia 7 a, tel. 368-07 (Blachownia)
„Pod sosną”, kat. IV, ul. 15-go Grudnia 7, tel. 360 (centr.)
(Blachownia)
„Diana”, kat. III, ul. Sławięcicka 21, tel. 320-57 (Sławięcice)
„Piast”, kat. III, ul. Główna 2, tel. 226-03 (Rogi)
„Kasyno”, kat. III, tel. 320-21 (Azoty)

KAWIARNIE

„Biedronka”, kat. II, ul. Świerczewskiego 17, tel. 348-43
(Śródmieście)
„Marago”, kat. III, ul. Grunwaldzka 4, tel. 348-05 (Śródmieście)
„Ewa”, kat. II, ul. Matejki 6, tel. 323-02 (Śródmieście)
„Delicje”, kat. II, ul. Świerczewskiego 15, tel. 323-55 (Śródmieście)
„Spółdzielcza”, kat. III, ul. 9 Maja 6, tel. 332-36 (Śródmieście)
„Kameralna”, kat. II, ul. Harcerska 13, tel. 357-61 (Śródmieście)
„Chemik”, kat. II, ul. Świerczewskiego 27, tel. 343-33 (Śródmieście)
SIT, kat. V, ul. Wojska Polskiego 16, tel. 336-55 (Śródmieście)
„Komes”, kat. II, ul. Kazimierza Wielkiego 7, tel. 333-42 (Śródmieście)
„Nad Odrą”, kat. III, ul. Bonczyka 2, tel. 215-89 (Stare Miasto)
„Piast”, kat. III, ul. Skłodowskiej 7, tel. 226-81 (Stare Miasto)
„Klubowa”, kat. III, ul. Portowa 21, tel. 210-41 (Kłodnica)
„Balaton”, kat. III, tel. 320-21 (centr.) (Azoty)
„Pod Arkadami”, kat. IV, ul. Kościuszki 13, tel. 352-11 (Pogorzelec)

BARY

„Górnicy”, kat. IV, ul. Grunwaldzka 2, tel. 342-81 (Śródmieście)
„Mleczny”, kat. IV, ul. Świerczewskiego 4, tel. 328-50 (Śródmieście)
„Krokietek”, kat. III, ul. Matejki 12 (Śródmieście)
„Smakosz”, kat. III, ul. Harcerska 15, tel. 357-03 (Śródmieście)
„Nad Odrą”, kat. IV, ul. Bonczyka 2, tel. 215-89 (Stare Miasto)
„Mleczny”, kat. IV, ul. Piastowska 1, tel. 216-78 (Stare Miasto)
„Frykas”, kat. IV, tel. 320-21 (centr.) (Azoty)
„Mleczny”, kat. III, tel. 320-21 (centr.) (Azoty)
„Leśny”, kat. IV, ul. Orzeszkowej 11, tel. 339-32 (Pogorzelec)
„Mleczny”, kat. V, ul. Sławięcicka 22 (Sławięcice)
„Mleczny”, kat. V, ul. Reymonta 10, tel. 363-57 (Blachownia)
„Danka”, kat. V, ul. Armii Ludowej 1, tel. 340-77 (Sławięcice)

KOMUNIKACJA

Dworzec Główny PKP, ul. Dworcowa 1, tel. 359-84 (Śródmieście)

Dworzec Autobusowy PKS, ul. Kwietnia 2, tel. 215-15 (Stare Miasto)

STACJE BENZYNOWE

ul. Kozielska, tel. 343-74 (Pogorzelec)

ul. Piastowska, tel. 226-20 (Stare Miasto)

ul. Łukasiewicza, tel. 219-47 (Stare Miasto)

PARKINGI

ul. Łukasiewicza (Stare Miasto)

ul. Świerczewskiego (Śródmieście)

USŁUGI MOTORYZACYJNE

Wojewódzka Spółdzielnia Pracy Usług Motoryzacyjnych

— ul. Koszykowa 3, tel. 332-91, wew. 84 (Pogorzelec)

— ul. Kraszewskiego 2, tel. 228-31 (Stare Miasto)

Polski Związek Motorowy, Stacja Obsługi

— ul. Piastowska 74, tel. 222-63, 223-59 (Zachód)

Stacja Obsługi Samochodów „Polmozbyt”

— ul. Kozielska (w budowie) (Pogorzelec)

Mechanika Pojazdowa

— ul. Piramowicza 16 (Stare Miasto)

— ul. Piramowicza 29, tel. 214-40 (Stare Miasto)

— ul. Artylerzystów 8 (Zachód)

— ul. Przyjaźni — Nowa Wieś (Blachownia)

— ul. Powstańców Śl. 6 (Śródmieście)

— ul. Grunwaldzka 54, tel. 357-16 (Śródmieście)

— ul. Młyńska 2 (Pogorzelec)

— ul. Wyspiańskiego 28 a, tel. 214-84 (Kłodnica)

— ul. Młyńska — wulkanizacja (Pogorzelec)

OBIEKTY SPORTOWE I REKREACYJNE

Hala Widowiskowo-Sportowa, ul. Świerczewskiego 27,
tel. 345-02 (Śródmieście)

Kryta kręgielnia, ul. 9 Maja 6, tel. 332-36 (Śródmieście)

Kryta pływalnia, ul. Świerczewskiego 38, tel. 334-74 (Śródmieście)

Sztuczne lodowisko, tel. 320-21 (centr.) (Azoty)

Basen kąpielowy, tel. 320-21 (centr.) (Azoty)
Basen kąpielowy, ul. Szkolna, tel. 367-79 (Blachownia)
Basen kąpielowy, ul. Sportowa 12, tel. 229-97 (Kłodnica)
Basen kąpielowy, ul. Skarbowa 1, tel. 223-17 (Stare Miasto)
Stadion sportowy MZKS „Chemik”, ul. Strzelecka 70,
tel. 339-44 (Śródmieście)
Tor kartingowy, ul. Piastowska (Stare Miasto)

BIBLIOTEKI

Wojewódzka Biblioteka Pedagogiczna, Filia w Kędzierzynie-Koźlu — ul. Piastowska, tel. 227-97 (Stare Miasto)
Miejska Biblioteka Publiczna, Rynek 3, tel. 215-82 (Stare Miasto)

- Filia nr 5, ul. Świerczewskiego 24, tel. 324-81 (Śródmieście)
- Filia nr 1, ul. Słowackiego 6 (Pogorzelec)
- Filia nr 4, ul. Przyjaźni 68, tel. 325-71 (Blachownia)
- Filia nr 6, ul. Sucharskiego 19 (Rogi)
- Filia nr 8, ul. Batorego 32 (Sławięcice)
- Filia nr 10, ul. Krasickiego 1 (Kłodnica)

DOMY KULTURY

Miejski Ośrodek Upowszechniania Kultury, ul. Skarbowa 10, tel. 215-69 (Stare Miasto)

- Filia nr 1, ul. Kłodnicka 38, tel. 215-43 (Kłodnica)
- Filia nr 2, ul. Dembowskiego 3 a, tel. 332-69 (Sławięcice)
- Zakładowy Dom Kultury „Chemik” Zakładów Azotowych „Kędzierzyn”, ul. Świerczewskiego 23, tel. 340-57 (Śródmieście)
- Zakładowy Dom Kultury „Lech” Zakładów Chemicznych „Blachownia”, ul. Wyzwolenia 7, tel. 364-75 (Blachownia)
- Spółdzielczy Dom Kultury Robotniczej Spółdzielni Mieszkaniowej „Chemik”, ul. 9 Maja 6, tel. 332-36 (Śródmieście)
- Klub Osiedlowy Osiedla Leśne, Plac Gwardii Ludowej 7, tel. 333-13 (Pogorzelec)
- Osiedlowy Dom Kultury „Komes”, ul. Kazimierza Wielkiego 7, tel. 332-14 (Śródmieście)

KINA

- „Marzanna”, ul. Matejki 3/6, tel. 342-52 (Śródmieście)
- „Chemik”, ul. Świerczewskiego 23, tel. 329-25 (Śródmieście)
- „Hel”, ul. Armii Czerwonej 12, tel. 216-79 (Stare Miasto)
- „Azoty”, Hotel „Centralny”, tel. 320-21, wew. 27-80 (Azoty)
- „Lech”, ul. Wyzwolenia 7, tel. 364-75 (Blachownia)
- „Mozaika”, ul. Sławięcka 19, tel. 322-03 (Sławięcice)

SKLEPY Z PAMIĄTKAMI „CEPELIA”

ul. Rynek 3, tel. 216-40 (Stare Miasto)

ul. Świerczewskiego 10, tel. 327-41 (Śródmieście)

APTEKI

ul. Harcerska 13, tel. 326-33 (Śródmieście)

ul. Świerczewskiego 7, tel. 322-65 (Śródmieście)

ul. Piastowska 15, tel. 228-80 (Stare Miasto)

ul. Rynek 1, tel. 223-31 (Stare Miasto)

ul. Szkolna 16, tel. 219-23 (Kłodnica)

ul. Kozielska 11, tel. 338-72 (Pogorzelec)

ul. Tuwima 22, tel. 341-15 (Blachownia)

Pawilon 7, tel. 347-94 (Pogorzelec)

SZPITALE

Nr 1, ul. Roosevelta 4, tel. 228-82 (Stare Miasto)

Nr 2, ul. Judyma 7, tel. 350-61 (Śródmieście)

Nr 3, ul. Orkana 14, tel. 332-07 (Sławięcice)

DZIAŁ POMOCY DORAŻNEJ

ul. Roosevelta 4, tel. 999 (Stare Miasto)

STRAŻ POŻARNA

ul. Kraszewskiego 11, tel. 228-11 (Stare Miasto)

ul. Matejki 15, tel. 350-91 (Śródmieście)

RÓŻNE

Urząd Miejski, ul. Piramowicza 32, tel. 229-14 (Stare Miasto)

Komenda Miejska MO, ul. Wojska Polskiego, tel. 350-81 (Śródmieście)

Towarzystwo Społeczno-Kulturalne, ul. Kraszewskiego 6 („Bazta”), tel. 216-86 (Stare Miasto)

Powszechna Kasa Oszczędności, ul. Łukasiewicza 5, tel. 213-79 (Stare Miasto)

Urząd Pocztowno-Telekomunikacyjny, ul. Łukasiewicza 3, tel. 224-50 (Stare Miasto)

Urząd Telekomunikacyjny, ul. Piramowicza 24, tel. 225-05 (Stare Miasto)

Bank Spółdzielczy, ul. Rynek 6, tel. 219-65 (Stare Miasto)

**TOWARZYSTWO SPOŁECZNO-KULTURALNE
W KĘDZIERZYNIE-KOŻŁU**

1

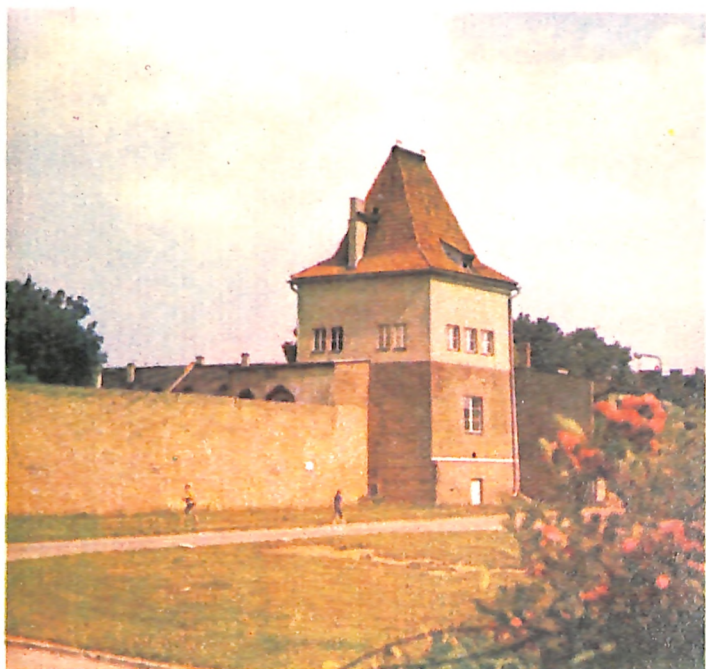
2

3

4

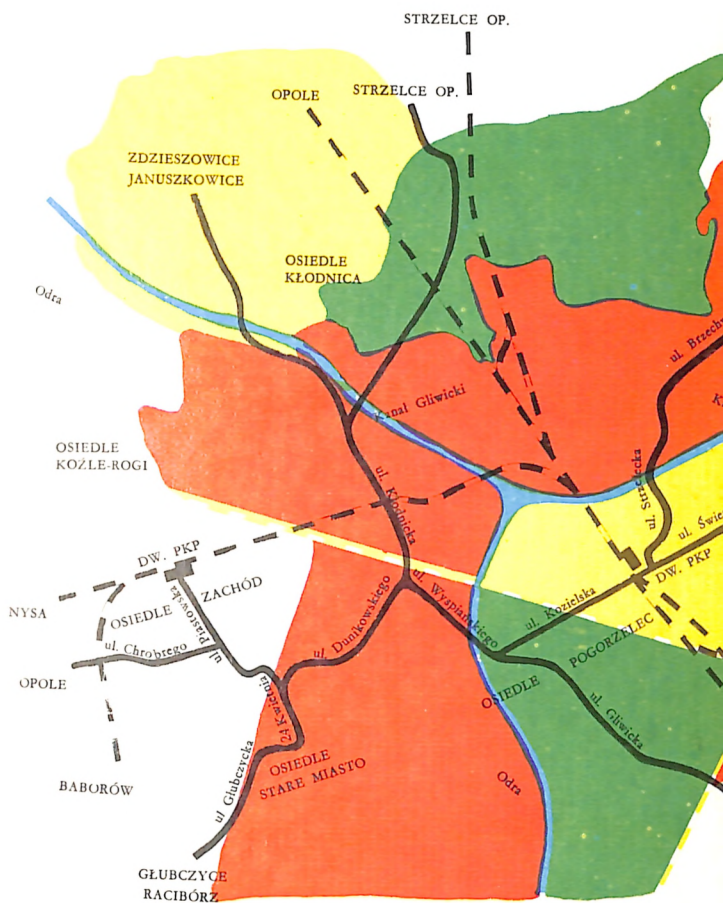

5

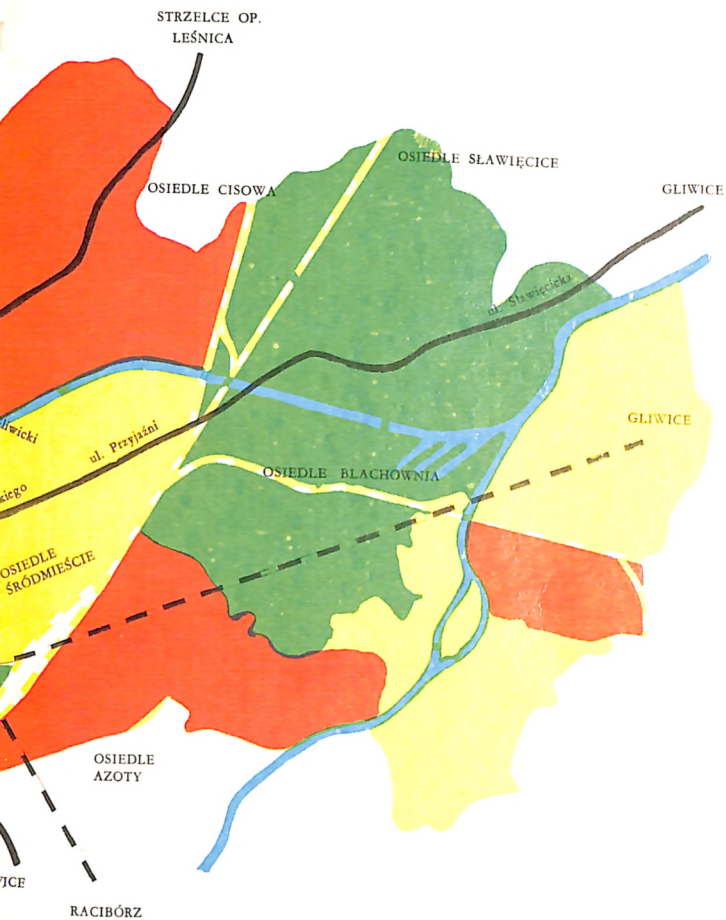

6

KĘDZIE
PODZIAŁ MI

LYN-KOŹLE TA NA OSIEDLA

7

8

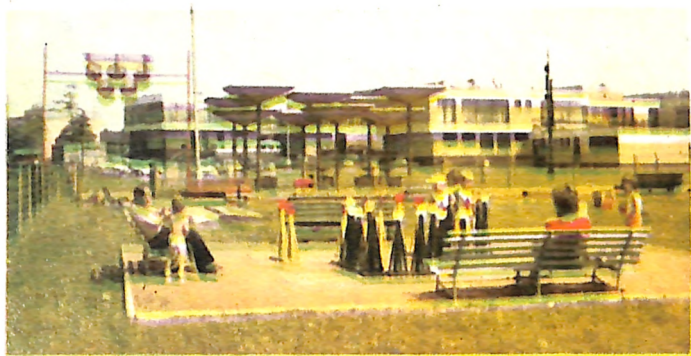

9

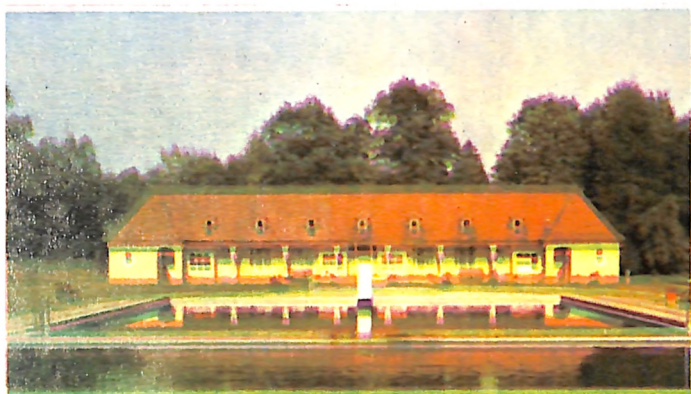

10

11

12

13

Cena zł 28,-

Cena zł 15,-

**TOWARZYSTWO SPOŁECZNO - KULTURALNE
W KĘDZIERZYNIE - KOŹŁU**

**KRAJOWA AGENCJA WYDAWNICZA
RSW „PRASA - KSIĄŻKA - RUCH”**